

EUTANASIA – REPERE ISTORICE ALE UNUI CONCEPT CONTROVERSAT

IULIA-MARIA PUIE*

EUTANASIA – MILESTONES OF A CONTROVERSIAL CONCEPT

ABSTRACT: *Euthanasia is a subject who has a history as old as the whole mankind. This thing is not surprising if we take in consideration the fact that it concerns one of the most important aspects of the human existence namely, it's finality, the man's death. In this situation, is not about a natural closure, the ending of a biological process, but is about an unexpected event, a sharp action of a different person.*

Despite of the fact that in present, the practice of the euthanasia, is a blamed and unaccepted act, it wasn't always like this. In the Ancient times it was practiced very often and in any social or age category. Like that it were killed all the people who suffered by different malformations, physical of psichical disease, even those who were too old and they couldn't work to achieve their food.

It is very interesting to follow the history of euthanasia from the Ancient times till the present. It has a cyclical evolution and it passed through all the possible steps, from the acceptance phase to the negation one and after that the prohibition of it, to reach nowadays again it that situation when a lot of people ask for it, and more people are recommending it.

KEYWORDS: *euthanasia, good death, dignity, history, nazism.*

REZUMAT: *Eutanasia este un subiect cu o istorie la fel de veche precum omenirea. Acest lucru nu este surprinzător având în vedere faptul că ea vizează unul dintre cele mai importante aspecte ale existenței umane și anume, finalitatea ei, moartea omului. În această situație, nu este vorba despre un sfârșit natural, o încheiere a unui proces biologic, ci un eveniment brusc, subit și ca o acțiune a unei alte persoane.*

În ciuda faptului că practicarea eutanasiei, în prezent, în majoritatea statelor este un act blamat și de neacceptat, nu dintotdeauna a existat o atitudine de respingere a ei. În Antichitate, eutanasia era practică la scară largă și aplicată tuturor categoriilor sociale sau de vârstă. Astfel erau omorâți toți cei care sufereau de malformații, boli mintale sau fizice, chiar și cei care aveau o vârstă înaintată și nu mai putea munci pentru a se întreține.

Este foarte interesant de urmărit istoria practicării eutanasiei din cele mai vechi timpuri până în prezent. Aceasta a avut o evoluție ciclică și a trecut prin toate etapele posibile, de la faza de acceptare, la cea de negare, apoi interzicere, pentru a ajunge în prezent, din nou, în stadiul în care este tot mai des solicitată și recomandată.

CUVINTE-CHEIE: *eutanasi, moarte bună, demnitate, istorie, nazism.*

De-a lungul timpului, omul a avut o atitudine ambivalentă față de propria-i viață. Atitudinea societății față de viața membrilor ei a fost, de asemenea, una variabilă. Nu în puține cazuri, în trecut, s-a apelat la curățarea societății de oamenii care nu îndeplineau anumite cerințe, anumite standarde, pentru a face parte din ea. Din acest punct de vedere, considerăm utile sub aspect istoriografic trecerea în revistă a unor repere istorice privitoare la această practică.

Eutanasia este un subiect cu o evoluție interesantă, privită atât ca un concept cât și ca acțiune, măsură sau gest. În ciuda vechimii acesteia, precum și a disputelor pe care le-a generat, subiectul este, în opinia

* Materand, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai; email: puie.iuliamaria@gmail.com

noastră, unul de actualitate, preocupă cercetătorii din mai multe domenii, precum și întreaga societate și de aceea ar merita a-i fi acordată o importanță mai mare. Tocmai datorită lipsei de discuții libere, deschise, pe această temă, s-a ajuns ca în prezent să existe o reticență a oamenilor când este vorba despre eutanasiere, fie că este vorba despre legalizarea ei sau despre aspectele pozitive și negative pe care le presupune. Consider că este necesar ca fiecare om în parte să dispună de toate resursele necesare pentru a-și putea crea o imagine corectă despre un subiect atât de fragil cum este eutanasia. Persistă încă multă confuzie referitor la practica eutanasiei și la ceea ce ar însemna legalizarea ei

Cu privire la eutanasiere în mod special, au existat reglementări încă din Antichitate. În justificarea ei, cel mai des era invocat principiul, „*liberum mortis arbitrium*”. Acesta a fost folosit drept scuză de către foarte mulți indivizi care din lașitate, frică, sau alte considerente personale, considerau că stă în puterea lor de decizie, sau au liberul drept de a alege între viață și moarte.¹ Din păcate, în zilele noastre pare a se înregistra o reîntoarcere la obiceiurile și practicile Antichității, liberul arbitru, fiind un așa-zis drept invocat și utilizat de numeroși indivizi ai societății contemporane.

Metoda eutanasiei este practică și de către stat în diferite scopuri, precum eutanasia socială sau eugenică și în cazul condamnării la moarte a unor deținuți. Problema eutanasiei, în forma în care se prezintă azi, nu este nouă ci ea a fost practică din vremuri antice, sub forme de ucidere a copiilor, de ucidere a părinților și de sacrificiu personal.

În viziunea celor care apelau la eutanasiere, ca o alternativă la sinucidere, aceasta era asemeni unei manifestări a credinței într-o ființă transcendentă, într-un sentiment al onoarei. Mai mult, în momentul în care ei luau această decizie, se considerau drept egalul lui Dumnezeu, sau, în funcție de credința fiecăruia, egalul acelei ființe care era deasupra a toate. Era principalul argument utilizat și de către cei cărora li se dădea pedeapsa cu moartea, ei mergând pe principiul: decât să mă priveze altcineva de viață, într-un mod josnic, sau dureros, mai bine aleg să-mi curm singur zilele în modul pe care îl consider cel mai de cuviință².

În Sparta spre exemplu, copiii handicapați erau lăsați să moară, gest cu care era de acord chiar și filosoful Platon, menționând acesta în lucrarea sa, *Republica*. De altfel, filosofia greacă a fost favorabilă sinuciderii și suprimării celor care deveneau o povară pentru alții. În perioada 50–125 d.Hr. Plutarh, în lucrarea *Viețile Paralele*, povestește faptul că cei născuți cu malformații sau nesănătoși, erau aruncați de pe o stâncă a muntelui Tiget. Filosofi antici majoritatea au avut scrieri prin care cereau, sau susțineau aprobarea ideii de „moarte dirijată de către Consiliul de Conducere al Societății”.³

„*Ars (bene) moriendi*” a fost asemeni unui motto al vremurilor respective, mai ales al celor care pledau în favoarea generalizării eutanasiei și practicarea acesteia la o scară cât mai largă. Se dorea ca societatea să fie curățată de toate „anomaliile” și personajele care nu puteau contribui la dezvoltarea ei economică sau culturală. Cu alte cuvinte, nu se tolera ideea unei prezențe neputincioase în cadrul comunității. Există de asemenea și o admirație foarte mare pentru cei care realizau că sunt inutili societății, sau o povară pentru familie și luau singuri decizia de a-și pune capăt zilelor, realizându-se foarte multe scrieri pe această temă. O astfel de lucrare este *Mori licet cui vivere nou placet*, în urma a cărei lecturi numeroase persoane s-au sinucis.

Eutanasia a avut susținători, atât în teorie cât și la modul practic, în Grecia antică. Isiot, în cărțile sale cu caracter didactic și moral, povestește faptul că locuitorii de atunci au fost fără milă nu doar în fața celor suferinzi, ci și în fața bătrânilor lor părinți. Uciderea celor neputincioși nu se datora milei sau compătimirii față de cel suferind, ci a fost un epilog tragic al vieții aspre și situației economice. Strabon, de asemenea povestește un caz curios, când bătrânii din insula Cos s-au adunat, încoronați și au băut în grup suc de cucută, care este o licoare otrăvitoare. Acesta era un obicei practicat de majoritatea oamenilor

¹ Bela Almos, Vasile Trif, Liviu Cocora Astărăstoe, *Euthanasia-Suicidul asistat-Eugenia: pro versus contra. Mari dileme ale umanității*, Ed. Infomedica, București, 2002, p. 2.

² Doina, Cosman, *Sinuciderea. Studiu în perspectivă biopsihosocială*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2000, p. 3.

³ Adrian Miroiu (editor), *Etica aplicată*, Editura Alternative, București, 1995, p. 86.

în vârstă de pe insulă, deoarece, considerau ei că „Cel care nu poate să trăiască bine, nu trebuie să trăiască rău” (Strabon 10, 486).⁴

Cucerind Grecia, romanii au preluat moravurile grecilor, inclusiv pe cele referitoare la modul păririi lumii acesteia. La Roma, încă din 450 î.Hr., era publicată *Legea celor Douasprezece Table*. Aceasta prevedea deasemenea jertfirea copiilor care se nasc cu malformații imediat ce veneau pe lume. Obiceiul a fost continuat până în cea de-a doua jumătate a secolului al IV-lea, când, datorită influenței creștine, împăratul Valens l-a interzis.

Tot în Roma antică sinuciderea era considerată o moarte onorabilă. Creștinismul însă a adus modificări radicale în ceea ce privește respectul față de viața omenească. El a promovat învățătura potrivit căreia viața în trup este viață a persoanei, iar de viața persoanei umane nimeni nu poate dispune după bunul său plac; persoana chiar în suferință, are o valoare inestimabilă, iar suferința când nu este consecință imediată sau îndepărtată a unor păcate, este o realitate îngăduită de Dumnezeu. Erau repetate foarte des cuvintele: „suferința aduce răbdare și răbdarea încercare, iar încercarea, nădejde”⁵, potrivit cărora persoana nu se epuizează în viața sa biologică, nici nu se realizează exclusiv în condiția sa pământească, iar viața în sensul biologic al cuvântului, este condiția fundamentală în vederea pregătirii persoanei umane pentru Împărăția lui Dumnezeu.⁶

Valerius Maxim istorisește faptul că în Masalia a existat un loc unde se păstra o băutură otrăvitoare pusă la dispoziția acelor care își motivau, în fața bătrânilor orașului, dorința de a muri liniștiți, deoarece se considerau foarte triști în această viață. În Epoca Romană, practicau eutanasia mai ales filosofi stoici, prin sinucidere, susținând dreptul fiecărui individ să aibă o moarte ușoară. Astfel, Zenon s-a sugrumat, Cleante, Caton, Seneca și alți stoici s-au sinucis. Seeley observa la romani că uciderea copiilor practică de un prieten al familiei a fost considerată o măsură de „economie înțeleaptă”⁷, deoarece se considera inutilă păstrarea și creșterea unui copil bolnav care nu va putea ajunge niciodată să producă, ci va fi doar o povară pentru familia sa.

Obiceiul eutanasiei eugenice nu este întâlnit și la poporul israelit. Israelii creșteau și educău chiar și copiii orbi, invalizi, ai căror părinți nu erau în stare să-i crească sau erau morți. Cei neputincioși erau ajutați de întreaga comunitate să ducă o viață cât mai ușoară și nu erau priviți ca o povară.

Noțiunea de sacralitate a vieții a apărut și a început a fi înțeleasă și luată în considerare în Evul Mediu. În această perioadă a afirmării și expansiunii marilor religii, creștinismul, iudaismul și islamismul, exista ideea potrivit căreia viața umană este de origine divină. Aceasta a fost universal propagată și susținută de fiecare credință creștină în parte. Prin ea era clar condamnată eutanasia. Medicii, în marea lor majoritate, primeau o educație religioasă în spirit abstenționist și fatalist, lucru care făcea ca moartea să intervină într-un mod absolut natural. Astfel muribunzilor nu le era grăbit sfârșitul, ci ei erau lăsați în grija preoților și a călugărilor, care se ocupau de ei și îi ajutau să treacă cu sufletul împăcat în lumea de dincolo. Această semnare era adesea un lucru aproape imposibil, foarte greu de realizat, în condiția în care moartea devenise un spectacol la care participau toți cei apropiați, iar acest spectacol reprezenta pragul de trecere între cele două lumi.⁸

În ciuda acestor noi percepții religioase asupra vieții și a morții, asupra acestor noi practici sociale, eutanasia a continuat a fi practică ilegal, în secret, în cea mai mare parte fiind eutanasiați cei suferinzi de rabie, tuberculoză sau alte boli contagioase ori mortale.

În timpul Renașterii și al Reformei, noile idei ale vremii privind eutanasia, privind importanța originii vieții și semnificația morții, au fost impregnate de umanism și exagerate ulterior de humano-centrism, sau antropocentrism.

⁴ George Apostolu, *Eutanasia în lumina moralei creștine*, <http://www.crestinortodox.ro/sanatare-stiinta/eutanasia-lumina-moralei-crestine-72610.html>, accesat la data 26 Octombrie 2012.

⁵ Noul Testament, *Epistola lui Pavel către romani*, Capitolul 5, versetele 3,5.

⁶ ***, *Eutanasia*, http://www.patriarhia.ro/ro/opera_social_filantropica/bioetica_2.html, accesat la data 20 februarie 2013.

⁷ George Apostolu, *art. cit.*

⁸ Adrian Miroiu, *op. cit.*, pp. 102.

Thomas Morus, în lucrarea sa, *Utopia*, vorbește despre practica uciderii bolnavilor. În opinia sa, omorul din compasiune era mai mult decât un act admirabil, îl vedea drept un „act de înțelepciune, religios și sfânt”.

În aceeași perioadă, mai exact în anul 1620, a fost introdus și termenul propriu-zis de eutanasiere de către Francis Bacon. El l-a utilizat pentru prima dată în lucrarea *Novum Organum*⁹. În viziunea lui, acest termen putea fi folosit doar în sens filosofic nu și în sens pragmatic. Sensul de moarte bună, liniștită, ușoară se referea la atmosfera din jurul celui care moare, la sufletul și resemnarea lui, nu la acea suferință fizică sau sufletească care se cerea a fi curmată. Din păcate însă, dacă inițial prin „moarte bună” se înțelegea moartea primită cu seninătate, datorită unei vieți morale superioare sau datorită eforturilor ineficiente ale medicului de a alina durerile și a ridica tonusul psihic al bolnavului, ulterior, termenul și-a modificat sensul, desemnând omorârea cuiva din milă sau curmarea fără durere a vieții cuiva devenit primejdios sau inutil pentru anumite societăți, sau curmarea unei vieți înțeleasă ea însăși fără sens din cauza suferințelor cumplite.¹⁰

Iluminismul a deplasat concepția despre viață și moarte spre latura religioasă și morală spre cea patologică, subliniind prezența tulburării sufletești sau psihice în declanșarea autoagresiunii. Astfel îndepărtarea de caracterul sacru al vieții s-a accentuat. La fel s-a întâmplat și cu legătura existentă între nădejdea în Dumnezeu în fața unei suferințe și măsurile luate de cel aflat în cauză. Din cauza acestei îndepărtări, omul a ajuns a se considera stăpân pe propria viață, considerând că libertatea deciziilor asupra alegerii vieții sau a morții îi aparțin.¹¹

Adevărata problemă, într-o societate modernă, în curs de dezvoltare, cuprinsă de avântul schimbării ideilor, percepțiilor și aprecierilor, atât la nivel social cât și spiritual a apărut în cursul secolului al XVII-lea. Odată cu debutul acestuia au fost lansate și ample acțiuni care vizau decriminalizarea sinuciderii. Astfel, dreptul asupra vieții a ajuns a fi plasat în mâna și la atitudinea omului. Prin aceasta s-a răspândit de fapt desacralizarea vieții, care la rândul său a fost o încurajare a ideilor eutanastice. Viața nemaiaivând un caracter sacru, în viziunea anumitor personaje, putea fi suprimată la orice mică inconveniență.

Secolul al XIX-lea a fost perioada unor mari revoluții tehnico-științifice însoțite și de concrete luări de opinie asupra eutanasiei. Au început a fi publicate lucrări ale diferiților medici, clerici sau simplii literați, care au luat atitudine pro sau contra eutanasiei. O astfel de lucrare a fost *Etica Medicală* a lui Percival, publicată în 1803, care recomanda ca medicul să nu abandoneze pe bolnavul în fază terminală: „El trebuie să fie mesagerul speranței și al confortului; prin compasiune caldă, reînsuflește viața care exprimă și contrabalansează influența depresivă a bolii”. În contradicție cu pledoaria lui Percival a fost Samuel Williams, care în 1870, în cadrul unei întâlniri la Birmingham Speculative Club, și-a susținut ideea în favoarea practicării eutanasiei „în toate cazurile de boli însoțite de dureri și lipsite de speranță”. Potrivit lui eutanasia era singura modalitate de a asigura oamenilor o moarte liniștită și lipsită de dureri.¹²

Ideea lui Samuel Williams a fost des reluată și popularizată de către diferite reviste și cărți. Ea s-a bucurat de o amplă dezbatere în paginile jurnalelor literare și politice cele mai apreciate. A ajuns în acest fel a fi discutată la reuniunile societăților medicale americane și ale societăților profesionale nemedicale. Principalele idei aduse în discuție erau drepturile pacienților, înlăturarea durerii și a suferinței și cel mai important, pierderea sau respectarea demnității, atât a medicului cât și a pacientului.

O altă idee intens dezbătută a fost posibilitatea precipitării morții în situația în care aceasta este inevitabilă. În Marea Britanie încă din 1873 existau două reviste ce duceau aprige dispute pe acest subiect. Acestea erau *Fortnightly Review* care era de părere că doar eutanasia voluntară poate fi apreciată, care era în contradicție cu revista *Spectator* ce considera că tocmai persoanele incapabile de a-și da consimțământul au cea mai mare nevoie de eutanasiere.¹³

⁹ *Ibidem*, p. 6.

¹⁰ *Ibidem*, p. 7.

¹¹ Doina Cosman, *op. cit.*, p. 7.

¹² George Apostolu, *op. cit.*

¹³ Daniel Chira, *Cuvânt despre eutanasiere*, http://www.apostolia.eu/articol_289/cuvant-despre-eutanasiere.html, accesat la data 12 Septembrie 2012.

În paralel au existat și continuatori ai ideii lui Bacon. Unul a fost medicul englez William Osler care îndemna asistarea medicală a muribunzilor până la ultima suflare. Henri de Mondeville, de asemenea, afirma că medicul trebuie să evite pe cât posibil să ajungă în situații periculoase, iar pentru aceasta bolnavii disperați sau fără speranță de viață trebuie refuzați, reducându-se astfel și riscul tentației de a-i curma suferința. Datorită unor astfel de idei, secolul al XIX-lea a lărgit progresiv perspectivele asistenței muribunzilor, ba mai mult, au apărut și planuri pentru înființarea unor spații în care să fie asistați muribunzii. Ideea, deși practică în numeroase țări, a fost aspru criticată și acuzată de faptul că aceste „anticamere ale morții”, „aziluri pentru muribunzi” nu sunt altceva decât locuri care facilitează sau grăbesc procesul morții, și o dată internat este ca și cum ai accepta o condamnare.

În decursul secolului al XIX-lea chestiunea eutanasiei a căpătat un caracter de masă și a devenit un subiect mai extins în discuții, cu o abordare publică. O problemă des întâlnită a celor care practicau medicina au fost solicitările primite pentru a provoca așa-numite morți caritabile. Acestea aveau ca argument compasiunea și alte motive filantropice. Un astfel de caz a fost cel al medicului lui Napoleon Bonaparte, căruia în 1815, împăratul i-a solicitat o substanță fatală, care să și-o administreze în situația în care ar fi luat prizonier de către inamici. Medicul a refuzat această cerere, împăratul murind 6 ani mai târziu pe insula Sfânta Elena.

Nici John Keats, poet englez, nu și-a putut convinge medicul să-i administreze o supradoză de extract de opium, deși era muribund, bolnav de tuberculoză. Un caz similar a fost cel al lui Hector Berlioz, compozitor romantic francez, care reproșa faptul că nu a găsit, „nici un doctor care să aibă umanitatea de a pune capăt martiriului surorii mele, făcând-o să inhaleze o sticlă cu cloroform”¹⁴.

Începând cu secolul XX statul a intervenit, mai mult sau mai puțin, în problema eutanasiei, existând unele tentative de legiferare. Astfel, în anul 1903, Asociația Medicală Americană a autorizat eutanasia în cazul copiilor cu malformații și al bolnavilor incurabili.¹⁵

Pe parcursul pierderii sensului transcendent al ființei umane, omul modern nu a mai fost capabil de a recunoaște valoarea inviolabilă a propriei vieți, ajungând astfel, în situația de a propune eliberarea de viață ca și cum ea ar fi un simplu obiect. Așa au procedat în 1974 un grup de 300 de oameni de știință, printre care și trei laureați ai premiului Nobel, Jacques Monet, L. Pauling și G. Thanson, care au semnat celebrul *Manifest privind eutanasia*, publicat ulterior în revista americană *The Humanist* prin care cereau legiferarea eutanasiei pe motiv că „este imoral să tolerezi, să accepți sau să impui suferința”. Fiind amplu mediatizat, acest document a dus la formarea unor curente de opinie cu privire la atitudinea pe care trebuie să o aibă omul și societatea față de suferinții în stare terminală.¹⁶

Între filosofi, moraliști și teologi a fost des discutată și ulterior acceptată relativitatea valorii individului uman. Este esențial a înțelege că ideea „relativei valori” apare în perioada expansiunii colonianismului, o perioadă a cuceririlor, a colonizărilor, a asupririi diferitelor popoare. De cele mai multe ori civilizația de baștină era văzută ca una înapoiată, iar populația existentă era considerată inferioară noilor veniți. În acest fel în opinia publică s-a dezvoltat ideea superiorității unor indivizi în relație cu alții, prezumție care a penetrat rapid cultura vestică a timpului. Rasele umane au fost împărțite în superioare și inferioare. Chiar și cele superioare, la rândul lor, în unele cazuri erau considerate a fi „contaminate” cu așa-numite „vieți bolnave”. Aceste persoane care aveau condiții debilitante erau văzute ca având o valoare inferioară celor sănătoși, puternici și activi fizic și intelectual.

În perioada interbelică eutanasia a continuat a fi larg dezbătută, ajungând a fi subiectul unor aprige controverse care au zguduit Germania, Anglia și Statele Unite. Disputa a fost cu atât mai puternică cu cât în Germania exista un curent de opinie favorabil eutanasiei, însoțit de numeroase manifestări publice pentru legalizarea și libera practică a acesteia. În paralel cu opinia publică favorabilă, au existat și numeroase lucrări

¹⁴ Hector, Berlioz, *Memorii*.

¹⁵ Bela Almos, Vasile Trif, Liviu Cocora Astărăstoae, *op. cit.*, p. 8.

¹⁶ H. Tristram Engelhardt jr, *Sinuciderea și euthanasia*, <http://www.crestinortodox.ro/sanatate-stiinta/sinuciderea-eutanasia-72665.html>, accesat la data 17 Noiembrie 2012.

ale oamenilor de specialitate, medici sau psihologi, lucrări care pledau în favoarea practicii și legalizării eutanasiei. Ei considerau mai mult decât necesar și util distrugerea vieților care nu merită a fi trăite și chiar propuneau diferite metode sau modele, după care aceasta să fie efectuată. Existau numeroase propuneri și explicații care urmăreau a convinge publicul că această acțiune este una dintre cele mai indicate, soluția cea mai potrivită în cazurile de boli grave, malformații și toate suferințele care cauzează o degradare fizică a persoanei. Se considera că această decadență fizică, aduce inevitabil cu ea și o degradare morală, o injosire a persoanei suferinde. Astfel se propunea ca bolnavul să aibă posibilitatea de a redacta o așa-zisă cerere de eutanasiu. Aceasta urma a fi examinată de o comisie formată din trei experți, un medic generalist, un psihiatru și un avocat, pacientul având în permanență dreptul de a se răzgândi¹⁷.

În paralel cu cererile pentru eutanasiu voluntară existau voci care solicitau și legalizarea eutanasiei non-voluntare în cazul unor anumite categorii de oameni. Aceștia se presupuneau a fi cei incapabili de a-și hotărî singuri soarta, pacienți incurabili, bolnavii mintal, persoanele slabe de înger și copiii retardați sau cu malformații fizice. Se insista foarte mult asupra gestului de compasiune, asupra compatibilității acestuia cu etica medicală și asupra poverilor economice pe care le reprezentau respectivele persoane pentru societate. Argumentul „utilitarist” pentru societate, a prins foarte repede în rândul maselor de oameni.

O operă foarte importantă, care la rândul ei a avut un mare impact asupra opiniei publice, dar și asupra percepției eutanasiei, a fost *Ich Klange an*, lucrarea lui Helmut Unger, care prezenta povestea unui medic ce și-a ucis la cerere soția bolnavă de scleroză. Subiectul acestei cărți a fost ulterior preluat drept scenariu al unui film, având un și mai mare impact emoțional atât asupra celor care votau în favoarea eutanasiei cât și asupra celor care i se opuneau.

Nu doar Germania a avut activități săi în favoarea eutanasiei. În Marea Britanie, în 1935, a fost înființată la Londra de către Lordul Moynehan și Doctorul Kilick Millard Societatea Engleză de Eutanasiu. Aceasta avea drept obiectiv legalizarea eutanasiei voluntare și în anul 1936 chiar a redactat și propus un proiect de lege în acest scop. Sub impactul ideilor promovate de această societate, în același an a avut loc un celebru omor eutanasic, cel al regelui George al V-lea al Marii Britanii de către doctorul Carr. Acesta, deși a efectuat un act de eutanasiu voluntară, în situația în care regele fiind suferind de neoplasm bronhopulmonar inoperabil, i-a solicitat administrarea unei supra-doză de fenobarbital, a plătit aspru pentru fapta sa. Procurorul care l-a judecat a fost de neînduplecat afirmând faptul că indiferent de gravitatea bolii unui om, el are dreptul de a-și trăi toate orele de viață care i-au fost date de către Dumnezeu, pentru ca acelea pot să fie cele mai valoroase din întreaga lui viață, pot oferi timpul necesar întocmirii unui testament, pot fi primite sau oferite iertări, se pot face împăcări, existând astfel „1001 de motive care să justifice aceste cuvinte”.¹⁸

Statele Unite aveau de asemenea de arbitrat o luptă între partizanii eutanasiei și cei care se situau împotriva acesteia. În 1938 a fost înființată Societatea Americană de Eutanasiu de către Reverendul Charles F. Potter, avându-l ca președinte pe Dr. Foster Kennedy, care pleda pentru eutanasiu non-voluntară în cazul nou-născuților cu malformații.¹⁹

Deoarece se confruntau cu numeroase dispute, precum și cu apariția diferitelor societăți care doreau legalizarea eutanasiei, opinia publică a trecut de la întrebarea „dacă?” la întrebarea „de către cine?” să fie săvârșit acest act, această suprimare a vieții umane. Singurul stat din timpurile moderne, care a legiferat condamnarea alienaților, neputincioșilor, redușilor mintal și în general, a persoanelor care constituie o povară pentru societate a fost Germania hitleristă. La 1 septembrie 1939 s-a publicat un decret al lui Hitler, prin care se dădea dreptul la eliberarea societății de cei incapabili de muncă și bolnavi. Probabil în această privință s-au avut în vedere atât motive teoretice dar, mai mult, motive practice. Data aprobării acestui decret, adică cu două zile înainte de izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial, justifică pe deplin această

¹⁷ Bela Almos, Vasile Trif, Liviu Cocora Astărăstoae, *op. cit.*, p. 9.

¹⁸ *Ibidem*, *op. cit.*, pp. 10.

¹⁹ ***, *Bioetica, euthanasia și demnitatea morții*, <http://www.scripgroup.com/sanatate/BIOETICA-EUTANASIA-si-DEMNIATAT94366.php>, accesat la data 21 Septembrie 2012.

hotărâre. Hitler, pregătindu-se pentru război, a avut grijă să facă o purificare a societății nemțești de elementele pe care le considera pasive pentru luptă. Au fost uciși, prin aplicarea eutanasiei active mii de sugari, nou-născuți și copii care sufereau de invaliditate, precum și 70–80 de mii de majori alienați mintal.

În Germania primul caz de efectuare a unui act de eutanasiu a fost cel care a rămas în istorie sub numele de Cazul „Baby Knauer”. Este cazul unui bebeluș născut orb, retardat, fără un braț și fără un picior, a cărui tată i-a cerut personal lui Hitler să-i permită eutanasia lui. Copilul a fost examinat de medicul personal al dictatorului, Karl Brandt, care în 1938 a dat curs cererii de eutanasiu. Aceasta a fost urmată la scurt timp, în 1939, de înființarea la ordinul lui Hitler, a unei comisii care a legiferat uciderea sistematică a bolnavilor psihici și handicapați. Acțiunea a devenit baza practică a viitorului genocid. Comisia nu vorbea însă despre ucidere, despre suprimarea vieții, ci frumos, despre o așa-zisă „eliberare prin moarte”. Astfel au fost create trei organisme însărcinate cu exterminarea oamenilor: Asociația Filantropică pentru Îngrijiri, Corporația de transport al bolnavilor și Serviciul colectiv de muncă. Până la sfârșitul anului zeci de mii de pacienți care prezentau diferite afecțiuni au murit în șase mari centre germane care practicau eutanasia: Northeim, Sonnenstein, Grafeneck, Bernburg, Brandenburg și Grafeneck.

Metodele erau diverse și de cele mai multe ori alese în așa fel încât cauzele morții să pară a fi cât mai naturale. Astfel cei condamnați erau înfometăți până când mureau, uneori erau lipsiți de căldură, personalul medical ce era răspunzător de ei afirmând că acțiunile lor nu sunt crime, ei nu omoară, ci pur și simplu lasă natura să-și urmeze cursul ei. S-a ajuns astfel ca până la sfârșitul anului 1938, în Germania, eutanasia să devină o banalitate, o rutină normală de spital. Însăși liderul Adolf Hitler scria în lucrarea *Mein Kampf* următoarele: „Povara economică pe care o reprezintă persoanele suferinde de boli ereditare reprezintă un pericol pentru stat și pentru societate. Suntem convinși că fiecare stat își va da seama că puterea sa se regăsește în puritatea sângelui sau și a spiritului sau... Considerăm lipsit de sens ca alienații periculoși pentru societate și pentru existența lor, idioți care nu cunosc noțiuni elementare de igienă și nici măcar nu pot să mănânce singuri, să fie crescuți și menținuți în viață cu prețul unor mari eforturi și a unor mari cheltuieli”²⁰.

În această luptă din toate părțile în favoarea eutanasiei, au existat și oameni care încă mai credeau în sacralitatea vieții, în etica medicală și socială. Un astfel de personaj a fost profesorul Franz Buchner, profesor la Institutul de Patologie al Universității din Freiburg. În 1941 el și-a deschis cursul cu un protest împotriva programului nazist de lichidare al indivizilor indezirabili și ai bolnavilor incurabili și a ținut o prelegere despre importanța Jurământului lui Hippocrate. Pe parcurs a amintit câteva din pasajele jurământului depus de fiecare medic în parte, după cum urmează: „Singurul stăpân pe care trebuie să-l slujească medicul este viața. A-l însărcina pe medic să înfăptuiască uciderea bolnavului înseamnă să-l constrângi la un pact cu moartea. Dar pactizând cu moartea el încetează să mai fie medic.”

Aceleași principii le-a susținut și Monseniorul Galen, episcop de Munster, care punea întrebarea dacă acei bolnavi merită să moară doar pentru că au devenit nedemni să trăiască în opinia unui medic sau a unei comisii? La scurt timp după exprimarea acestor idei însă, atât Episcopul de Munster cât și Arhiepiscopul de Munchen, au fost arestați și trimiși în lagăre de concentrare. Opinia publică nu a rămas indiferentă la această întâmplare, astfel încât la scurt timp după arestarea lor a apărut prima mișcare colectivă anti-nazistă, iar în urma protestelor preoții au fost eliberați. Ca urmare a acestor întâmplări Hitler a fost obligat pentru o scurtă perioadă să-și tempereze programul de eutanasiu asupra adulților²¹.

Din păcate eutanasia a continuat a fi practică nestingherită asupra copiilor cu malformații și asupra celor cu deficiențe mintale până la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. În categoria vieților ce nu merită a fi trăite a rămas și întreaga populație evreiască alături de alte grupuri umane ce erau considerate a fi parte a unei rase impure. Eutanasia practică în Germania nazistă a fost și continuă să fie condamnată din punct de vedere teologic, moral, medical și juridic de toată lumea.

²⁰ Bela Almos, Vasile Trif, Liviu Cocora Astărăstoaie, *op. cit.*, p. 11.

²¹ *Ibidem*, *op. cit.*, p. 12.

După cel de Al Doilea Razboi Mondial, în 1950, când a avut loc Procesul de la Nurenberg, Asociația Medicală Mondială a condamnat practica eutanasiei, susținându-se că aceasta a scos pe tapet numeroase chestiuni de morală și conștiință profesională.

De atunci și până în prezent au apărut constant scrieri, pro și contra acestei practici, dintre care amintim: lucrarea doctorului Joseph Fletcher, părintele eticii medicale, din 1954, *Morals and Medicine*, și *Moartea unui om*, în 1957, care a fost prima carte confesiune de acest gen. În același an Glonville Williams a publicat *Sanctitatea vieții și Dreptul Penal*, lucrare în care propune eutanasia voluntară. În 1967 în SUA, avocatul Louis Kutner, a redactat pentru prima dată o lucrare de genul Living Will. În cuprinsul acesteia este stipulat refuzul anticipat al unui anumit tratament medical.

Școala medicală de la Harvard, în 1968 a propus o redefinire a noțiunii de moarte, aceasta trebuind să cuprindă, după părerea specialiștilor de acolo și noțiunile de moarte cerebrală și moarte cardio-pulmonară. Doi ani mai târziu, în 1970, Papa Paul VI s-a opus reanimării bolnavilor aflați în stare terminală de boală. În 1973 American Hospital Association, crează *Patient Bill of Rights*, un document în care era precizat și dreptul pacientului de a refuza tratamentul. Acesta a fost urmat de deschiderea unei prime școli de îngrijire a bolnavilor muribunzi în Connecticut, la New Haven. Aceste două ultime măsuri, au determinat statul California ca în 1976 să ofere legitimitate pentru „living will”, adoptând *Actul asupra morții naturale*. În cuprinsul acestuia exista un paragraf care specifica următoarele: „prelungirea vieții persoanelor afectate de o boală fatală, poate duce la pierderea demnității pacientului, la suferințe importante și inutile”²².

Eutanasia este practică și în zilele noastre de multe popoare primitive care îi părăsesc pe cei în vârstă sau pe cei bolnavi nevindecabili. Cei în cauză sunt îngropați de vii sau sugrumați, în funcție de utilități. John Koty, cel căruia îi datorăm multe în ceea ce privește cercetarea în domeniul eutanasiei la popoarele primitive, își formulează părerea că această practică nu constituie o lege generală a comportării popoarelor primitive, iar acolo unde se întâlnește, are ca stimulent iubire și mila pentru cel suferind. Deci, este vorba de eutanasia care este prezentată muribunzilor și considerată ca „viață nedemnă de a fi trăită”.

Unele persoane care asociază eutanasia cu rațiuni strict economice, susțin că celor supraîmbătrâniți sau întârziați mintal nu trebuie să li se acorde toate mijloacele medicale necesare, ba nici măcar obișnuita asistență spitalicească. Astfel, printr-o lege aprobată în 1994, în Danemarca se interzice spitalizarea și îngrijirea medicală în spitalele publice de stat a persoanelor bolnave în vârstă de peste șaptezeci de ani. Mai mult, se propune chiar evaluarea economică a vieții umane, în vederea luării de fiecare dată a hotărârii menținerii pe mai departe sau nementinerii acesteia.

În Aprilie 2001, în cadrul Uniunii Europene, Olanda a legalizat eutanasia pe motive de compasiune. Drept condiții ale efectuării ei au fost stabilite următoarele: existența unei boli incurabile sau a durerilor insuportabile, aducerea la cunoștința pacientului a tuturor soluțiilor alternative, formularea unei a doua opinii de către specialiști, cererea eutanasiei de către pacientul însuși în deplinătatea facultăților mintale, interzicerea faptului ca propunerea să vină din partea medicilor curanți²³.

Exemplul Olandei a fost urmat după aproximativ un an de Belgia, cu stabilirea unor condiții mai lejere, iar acum se pregătesc în acest scop și alte țări.

Considerăm că unul din principalele motive pentru care problema, deși este foarte veche, încă nu are rezolvare este tocmai lipsa de cunoștințe a multora cu privire la ceea ce presupune cu adevărat eutanasia, precum și la formele pe care aceasta le poate avea.

Legalizarea eutanasiei nu constituie un simptom parțial al societății, ci un indiciu important care vădește o schimbare esențială a viziunii asupra vieții, cultivând totodată noi conduite morale ale societății și medicinei. Propagarea secularizării și slăbirea viziunii religioase asupra vieții au contribuit decisiv la promovarea autonomiei sociale. Aceasta din urmă este firesc să ducă nu doar la creșterea coeficientului

²² *Ibidem*, pp. 14–20.

²³ Georgios Mantzaridis, *Eutanasia*, <http://www.crestinortodox.ro/morala/eutanasia-70855.html>, accesat la data 17 Noiembrie 2012.

sinuciderilor, dar și la cea a indicelui recurgerii la eutanasiu. Omul se blindează în individualismul lui, își pierde credința religioasă și consideră menținerea sau întreruperea vieții ca pe un drept individual al său. Pe de altă parte, se sugerează și se impune societății o altă percepere a medicinei și a medicului. Medicina, ca și medicul, nu mai este de acum chemată doar spre a vindeca bolnavii, ci și spre a-i omorî.

Eutanasia are o anterioritate polemică și controversată de lungă durată și nici astăzi nu se bucură de o unanimitate de păreri, în rândul medicilor, legiuitorilor, intelectualității, teologilor, cu atât mai puțin la nivelul larg, comunitar, al societății. Slaba informare pe acest subiect face să persiste încă, pe această temă, numeroase confuzii. Indiferent de aspectele practice pe care le va cunoaște în viitor această practică, ea rămâne pe mai departe, o temă interesantă sub aspectul cercetării științifice, în istoriografia românească și internațională.